

In het wereldcafé werden aan 10 tafels gespreksgroepen gevormd vanuit de diverse geledingen. Gesproken werd over hoe men in zijn organisatie/school ruimte voor ondernemendheid creëert en goede voorbeelden aangehaald. Waar liggen verbeterpunten. Wat kan men van elkaar leren.

Tafel 1. was het erover eens dat het belangrijk is dat er ruimte is voor eigenaarschap bij leerlingen. Als leerlingen zelf iets bedenken, dan is het van hen, zijn ze enthousiast en voelen ze zichzelf ook eigenaar en verantwoordelijk.

Zorg voor juiste begeleiding (geen 'leiding'); naast sturing ook ruimte geven voor zelfstandigheid. Bespreek met elkaar het wat. Laat het hoe aan de leerlingen over maar begeleidt wel het proces. Het uiteindelijke product hoeft niet perfect te zijn, focus op het proces.

Tafel 2. Ruimte bieden, maar ook vooral ruimte benutten. Wat heb je nodig om dit te kunnen doen? Heb daarbij oog voor diversiteit en maak het mogelijk dat er ook echt keuzes gemaakt kunnen worden. Zorg ervoor dat er verbinding is en dat alle betrokkenen het zelfvertrouwen hebben of krijgen om keuzes te kunnen maken. Ga op zoek naar een balans tussen het onderwijs van nu en het onderwijs van de toekomst en probeer hierbij het systeemdenken los te laten.

Tafel 3. Leerkracht komt tijd te kort, waardoor ondernemende deel er wel eens bij inschiet. Dit betekent: keuzes maken en waar liggen prioriteiten? Wellicht: anders aanpakken.

Voorbeeld van een tafeldame: start met een groep van 75 leerlingen die vervolgens zelf keuzes maken waar ze aan werken.

Vakkenpakket op de schop of leerlingen zelf vakken laten kiezen. Vakken samenvoegen.

Vakken of verschillende niveaus (afgewezen door minister). Meer aandacht voor waar leerling wel goed in is en minder voor waar hij niet goed in is.

Leerlingen gaan eigen leervragen formuleren en worden eigenaar van het leerproces. Vmbo-leerlingen meer sturen/begeleiden.

Tafel 4. Voor de deelnemers bij tafel 4 staat snel vast dat met 'ondernemendheid' wordt bedoeld op de ondernemende leerling. De leerling moet in staat worden gesteld om ruimte voor ondernemendheid binnen het onderwijs op te kunnen eisen. Het thema haakt aan bij eerdere discussies in de zaal dat leerkrachten ondernemendheid van leerlingen kunnen stimuleren door zelf een aantal zaken te 'ontleren'. Moeten we misschien zelfs 'ontdoceren'? Dat betekent meer vragen en durven te prikkelen, meer begeleiden in plaats van doceren. Wat is ervoor nodig om dit mogelijk te maken? Leerkrachten zullen op hun beurt ruimte moeten krijgen van het management. Geef als management enkel de kaders en faciliteer leerkrachten. Maar geef als politiek ook het management weer ruimte. Kortom: om dit tot een succes te maken zullen alle lagen (politiek, management, leerkrachten) anders moeten gaan denken. Zijn er al successen behaald? Tafel 4 is enthousiast over de [Versfabriek](#) en prijst het [Van Maerlant](#). Het begin is zeker gemaakt.

Tafel 5.

- vertrouwen is heel belangrijk, op alle niveaus, van directeur in personeel, ouders in kinderen en in docenten en de school, steun van directie en management voor docenten (dus ook vertrouwen van docent in omgeving), en vertrouwen op eigen kennis en kwaliteit
- directie moet letterlijk ruimte creëren, ook om te dromen over nieuwe ideeën, zodat ideeën kunnen ontstaan, opbloeien en daadwerkelijk worden uitgevoerd.
- ook ruimte voor experiment en fouten mogen maken, daar leer je van, vertrouwen dat er desondanks toch een goede leeromgeving is
- out of the box denken, nieuwe samenwerkingen ook onverwachtse, frisse energie, elkaar inspireren

Tafel 6.

Spark biedt een programma over Ondernemerschap en ruimte voor creatieve getalenteerde eindstudenten (minor) en pas afgestudeerden.

o-H-o stimuleert leerkrachten, teams vo en hbo-leerlingen tot ruimte geven en talent ontdekken.

'Elektree' is een goed voorbeeld van ondernemendheid studenten hbo. Eerst werd op school geen ruimte hiervoor geboden, maar door vasthoudendheid leerlingen komt het nu toch goed van de grond. Scholen moeten die ruimte bieden.

Pabostudenten creëren 'ruimte' door tijdens hun stage vakoverstijgende lessen te geven en het vrije creatieve denken van leerlingen aan te spreken. Daarnaast helpt het plaatsen van dit soort projecten op de website OO mee om te reflecteren en de Pabo/po te verbinden met wereld buiten school.

In wijk Boschveld bieden Gemeente en woningbouwcoöperaties 'ruimte'. Hier is Copernikkel een verzameling initiatieven met bewoners en een sociaal ondernemer. Dit alles om de wijk veiliger, prettiger, socialer te maken. Verbindingen is hierbij een sleutelwoord.

Tafel 7. Wat bij tafel 7 erg duidelijk werd was dat we af moeten van regels e beperkingen en dat we voornamelijk de aanwezige nieuwsgierigheid moeten aanwakkeren.

We zouden ruimte moeten creëren om ideeën te laten groeien en om probeersels een kans te geven.

Door te ervaren leert men het beste.

Geef (jonge) mensen de ruimte om zelf invulling te geven aan hun gedachtespinsels.

Tafel 8.

- Vooral goed luisteren naar de doelgroepen, ook vanuit de verschillende O's (Onderwijs, Overheid, Ondernemer, Organisaties (sociaal-maatschappelijke): hoe raken zij gemotiveerd (what's in for me), en hoe kun je hierop aansluiten om: 1.. Verbindingen te creëren en 2. Ondernemende onderwijsvormen te creëren

- Helder maken dat de leerling / het kind verbonden is met allerlei 'groepen' in de omgeving: Welke groepen zijn dit allemaal? Welke invloed/ belang hebben zij in de ontwikkeling van het kind? Met welke groepen zouden verbindingen gemaakt moeten worden en waarom (vanuit de missie van Ondernemend Onderwijs)? Welke verbindingen zijn hier te maken binnen ondernemende onderwijsvormen?

- Enthousiasme van mensen die geloven in een andere vorm van onderwijs. Daar begint het mee. De mensen om deze tafel waren enthousiast en reeds overtuigd van het belang van ondernemende onderwijsvormen.

Tafel 9. Aan deze tafel ging het over het lef hebben om anders te doen dan voorheen.

Kaders los durven laten en iets beginnen waarvan je de uitkomst nog niet kunt voorspellen.

Dit vraagt iets van betrokkenen. Kun je dit terugvinden/terugzien in de opleiding van iemand? Of is die opleiding juist een handicap?

Daar is interessant over gediscussieerd: neem je iemand aan met een HBO-diploma of juist niet? Is dat diploma een waarborg voor “lef hebben” en out-of-the-box denken of juist niet? Zijn hoger opgeleiden te strak in de leer dat ze dingen niet los durven laten?

Tafel 10. Ruimte werd aan deze tafel ook fysiek opgevat; in de zin dat er binnen – of buiten – de school de ruimte is om te ondernemen en niet klassikaal bezig te zijn.

De ruimte hebben, maar ook nemen om de buitenwereld te betrekken in de zaken die je oppakt. Vanuit een ecoschool werd het voorbeeld genoemd om n.a.v. het thema veiligheid ook externe instanties te betrekken.

Een andere invalshoek is de ruimte nemen om ‘verliefd te worden’, door het onderwijs heel anders aan te bieden, creëer je de mogelijkheid om voor leerlingen om interesse te wekken en hun passie te laten ontdekken.

Positief opgevallen aan deze tafel: de deelnemers keken weinig ‘naar boven’ door te stellen dat daar de ruimte vandaan moet komen.

